

Євген Магда, к. політ. н.

Видавничо-поліграфічний інститут Національного технічного університету України КПІ імені Ігоря Сікорського, Україна

ПОЧАТОК ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: ТОЧКА БІФУРКАЦІЇ

Yevhen Mahda, PhD in Political Science

Publishing and Printing Institute of NTUU 'Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute', Ukraine

THE START OF RF'S HYBRID AGGRESSION AGAINST UKRAINE: THE POINT OF BIFURCATION

In the article, the author addresses the problem of determining the starting point of the hybrid aggression against Ukraine. Hybrid aggression quite often stands outside the legal field and it makes it difficult to determine the exact date (or even period) of the start of the aggressive actions. Several options were singled out for Ukraine – the beginning of the 1990's, 2006 (the first "gas war"), the election of Viktor Yanukovich (2010), summer 2013 (trade wars), Euromaidan (Nov-Dec 2013) and February 2014. The author concludes that events on February 20, 2014 (the appearance and subsequent actions of "green men" in the Crimea) had irreversible consequences for Ukraine. It is also shown the periodization of Ukrainian-Russian relations from the point of view of falling into a hybrid confrontation.

Russia launched unfriendly actions against Ukraine not immediately. There are reasons to believe that the "cassette scandal", which in 2000 led to the political isolation of Leonid Kuchma in the West, was initiated by Moscow. After the Orange Revolution Russian elites were frightened seriously and the Kremlin began preparing to neutralize the possible increase of Ukrainian influence in the post-Soviet space.

The 2001 to 2014 period can be attributed as the time of search for forms and methods of realization of new geopolitical intentions. Volodymyr Horbulin suggests that approximately in the mid-2000's such a solution was found – "asymmetric responses" within a larger "hybrid war".

Finally, the author notes that chronology is an instrument for a deeper understanding of phenomena and processes. Expansion or conversely narrowing the chronological boundaries allows you to choose a different angle of view of the events, sometimes even look deeper and differently to set accents, better understand the essence of the events.

Neither the confrontation on the island of Kosa Tuzla nor gas and trade wars or murders on the Maidan, did not cause irreversible consequences. Those who violated Ukrainian sovereignty and territorial integrity were endangered by the very existence of the Ukrainian state. Such effects appeared on February 20, 2014, and the subsequent actions of "green men" in the Crimea.

Keywords: hybrid aggression, Ukrainian-Russian relations, chronology, war.

Гібридна агресія Росії проти України породила активні пошуки відповіді на питання: у який спосіб їй можна протидіяти найбільш ефективно? Які важелі впливу на ситуацію можуть бути дієвими? Які прошарки суспільства варто долучати до протидії агресору?

Очевидно, що для формування стратегії гри на випередження необхідно повернутись до початкової точки. Маємо на увазі визначення, коли та в яких сферах почалась гібридна агресія з боку Російської Федерації. Момент початку агресивних дій – один із сутнісних моментів розуміння природи гібридної агресії проти України з російського боку.

Війна зазвичай має фіксований початок (оголошення, відповідна нота) і кінець (мирна угода). У випадку гібридної агресії, коли жодна зі сторін не є державою, така схема неможлива. Виглядає так, що епоха джентльменського «Іду на Ви» відходить у минуле. Отже, практично неможливо визначити чіткі хронологічні межі гібридної війни і агресор зацікавлений в тому, щоб ми не могли цього зробити.

Сьогодні дотримання законів і норм ведення війни перетворилося на прерогативу держави, тоді як нові актори війни (терористичні організації, «ополченці», найманці і т. ін.) діють, не озираючись на норми права. Ще одна причина – на самому початку факт агресії, попри всю свою очевидність, перебував поза межами правового поля. Кремль свідомо робив ставку на «ігнорування очевидного», намагаючись обігнати Захід у швидкості ухвалення рішень. І досягнув цього – певний час саме Москва диктувала умови та створювала порядок денний.

Власне бойові дії починаються задовго до того, як бере слово зброя. Актори використовують широкий спектр інструментів для досягнення своїх цілей і не всі вони миролюбні¹. Гібридна війна починається з недружніх агресивних дій, що мають на меті руйнувати державу-жертву зсередини. Далеко не завжди вони переростають у відкриту війну, а навпаки, частіше мають всі шанси залишатись в тіні.

Визначення термінів «гібридна війна» та «гібридна агресія» в сучасних умовах набуває першочергового значення, оскільки від визначення цих понять бере початок усвідомлення алгоритму дій Російської Федерації.

Поява терміну «гібридна війна» пов'язана зі змінами у традиційних уявленнях про війну, які сформувались у XX ст., та трансформацією форм та методів ведення війн. У 1980-х рр. ізраїльський військовий теоретик Мартін ван Кревельд передбачив, що конвенційні військові конфлікти між регулярними збройними силами держав-націй поступляться місцем конфліктам, в яких інтенсивність бойових дій буде низькою, а головними акторами стануть кримінальні угруповання, польові командири, парамілітарні загони². Отже, концепція гібридної війни стала однією з відповідей військової теорії на виклики сучасних проблем безпеки та змін, які відбуваються у способах, методах, характері воєн.

Частина визначень близькі до «тотальної війни», але в модернізованому розумінні – війна охоплює та пронизує усі сфери державного і суспільного життя, не маючи на увазі використання усіх ресурсів на ведення війни. Також гібридна війна це:

- військова стратегія, яка поєднує звичайну війну, малу війну та кібервійну;
- складна та гнучка динаміка бойового простору (battlespace), яка передбачає швидку реакцію та адаптацію учасників протистояння;
- сучасний вид партизанської війни, яка поєднує сучасні технології та методи мобілізації (Біл Неметт, підполковник Корпусу морської піхоти США);
- Девід Кілгаллен, автор книги «Випадкова герилья» (англ. «The Accidental Guerilla»), твердить, що гібридна війна це найкраще визначення для сучасних конфліктів, які включають у себе комбінації партизанської та громадянської воєн, повстання та тероризму;
- Відомий дослідник Франк Хоффман визначає гібридну війну у вигляді будь-яких дій ворога, який швидко та гнучко використовує найрізноманітніші комбінації дозволеної зброї, партизанську війну, тероризм, злочини на полі бою, і все для досягнення політичних цілей³.
- Гібридна загроза – коли супротивник одночасно й адаптивно використовує різні комбінації 1) політичних, військових, економічних, соціальних, інформаційних засобів; 2) конвенційні, іррегулярні, терористичні, підривні засоби. Так само у зв'язці можуть використовуватись дії як державних так і недержавних акторів⁴.

Гібридні сили успішно використовують технологічно передові системи таким чином, що вони працюють на межі можливостей. Тому гібридні збройні сили мають перевагу над традиційною армією, яка діє суворо в рамках статуту. Загалом, гібридна загроза відзначається тим, що стирає традиційні уявлення та практики війни.

Варто також звернутись до російського визначення гібридної війни. Так, неодноразово цитованою є стаття Валерія Герасимова, начальника Генштабу ЗС РФ⁵. У новій війни вже не буде

¹ Cîrdei, I.A. (2017). The Hybrid Warfare In The 21st Century: An Old Concept With A New Face. *International Conference Knowledge-Based Organization*, vol. XXIII, no 1.

² Van Creveld, M. (1991). *The Transformation of War*. New York: Free Press, 23-29.

³ Арзуманян, Р., Багдасарян, А. (2011). Теория войны в 21 веке. *Обзор XXI ежегодной конференции по стратегии Института стратегических исследований Армейского военного колледжа*. 21 век, 3, 20-42.

⁴ Glenn, R.W. (2009). *Evolution and Conflict: Summary of the 2008 Israel Defense Forces-U.S. Joint Forces Command "Hybrid Threat Seminar War Game"*, Santa Monica, CA: RAND.

⁵ Герасимов, В. (2013). *Ценность науки в предвидении*. <<http://vpk-news.ru/articles/14632>>.

класичного початку та кінця (оголошення війни та капітуляція відповідно). Безпосередні зіткнення солдат стануть рідкістю. Автор наголошує, що роль невійськових засобів у досягненні політичних та стратегічних цілей суттєво зростає. Співвідношення військових та невійськових заходів визначається як 1:4.

Врешті, гібридна війна ведеться в першу чергу за уми. Основною метою буде ураження не живої сили супротивника, а його здорового глузду та патріотизму. Метою такої війни буде створити таку ситуацію, коли використання сили буде вже зайвим, а громадяни самі зрадять свою державу та підтримають агресора.

Закономірно, що одне з найвдаліших визначень належить українським аналітикам. І сформулювали його вже під час україно-російського конфлікту, який став не просто кейсом, а потужним поштовхом до подальших досліджень гібридної війни.

Гібридна агресія – це комплекс різномірних впливів на супротивника регульованої величини і комбінованого характеру, що застосовуються за заданим алгоритмом, де військові засоби не є домінуючими. Коротко це можна називати війна "трансформер" (Т-війна). Вона, як і класична війна, включає в себе військовий компонент, який захований глибоко всередині, а зовні знаходяться інші – невійськові – оболонки. Комплекс Т-війни включає в себе дії, характерні для традиційної війни: інформаційно-пропагандистські, політико-дипломатичні, торгово-економічні з елементами лобістсько-корупційних, енергетичні та інфраструктурні, розвідувально-диверсійно-партизанські, регулярні бойові дії тощо. Відмінність полягає в тому, що на початковому етапі невійськові впливи домінують¹.

Дискусії щодо сутності гібридної війни та релевантності цієї концепції сучасним викликам тривають. Однак якщо до 2014 року це питання було цікавим лише для військових експертів та аналітиків, то нині відповідь на ці питання може стати запорукою виживання України. Різне розуміння сутності гібридної війни заважає сформулювати адекватну відповідь на її виклики. Одне залишається зрозумілим – український кейс поставив серйозні виклики не лише перед українським суспільством, а й перед світовою спільнотою.

Верховна Рада України визначила, що збройна агресія Російської Федерації проти України розпочалася 20 лютого 2014 р.² В цей день було зафіксовано перші випадки порушення визначеного міжнародно-правовими зобов'язаннями Росії порядку перетину міждержавного кордону в районі Керченської протоки та використання нею своїх військових формувань, дислокованих на Криму відповідно до угоди про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України від 28 травня 1997 р., для блокування українських військових частин. 24 лютого 2014 р. на півострів було перекинуто додаткові російські підрозділи, у тому числі повітрянодесантних військ, але без жодних знаків розрізнення на формі. А за три дні «зелені чоловічки» заблокували будівлю парламенту та уряду Автономної Республіки Крим у Сімферополі³.

Але зазначимо, що Верховна Рада визначила дату початку збройного етапу гібридної агресії, який аж ніяк не є першим. Нині в наукових текстах фігурують найрізноманітніші дати старту агресивних дій РФ проти України. Хронологія коливається в межах всього періоду незалежності України. Ми послідовно проаналізуємо ключові точки зору та наприкінці висловимо власні зауваження.

Від початку 1990-х рр. Поразка у «холодній війні», розпад СРСР та різка втрата в міжнародно-політичній вазі не стали щепленням проти імперіалізму. Початок 1990-х рр. став часом важких рішень та часом не до кінця усвідомлених загроз.

На підтримку цієї точки зору можна брати аргументи з історії українсько-російських взаємин в енергетичній сфері. Взаємовідносини України та Росії після розпаду СРСР в енергетичній галузі майже одразу набули конфронтаційного забарвлення. Перше зіткнення інтересів відбулось у 1992 р., коли виникла суперечка довкола майна «Укргазпрому» на родовищі Уренгой. Наявність 4,5 тисяч українських співробітників та біля 2 тисяч одиниць обладнання не завадили тодішньому прем'єр-

¹ Гончар, М., Чубик, А., Ишук, О. (2014). Гибридная война в Восточной Европе. Невоенное измерение. *Энергетический компонент*. <https://geostrategy.org.ua/images/RU_CERI_fin_fin.pdf>.

² *Постанова про Заяву Верховної Ради України "Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків 2015* (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/337-19>>.

³ Головкин, В. (2015). Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.). *Український історичний журнал*, 3, 176-193.

міністру РФ В. Чорномірдіну заявити «Ноги української на Уренгое не будет!»¹. 23 лютого 1993 року представник «Газпрому» заявив про намір припинити постачання газу через українські борги. Поза сумнівом, вже у 1992-1993 рр. російське керівництво почало усвідомлювати перспективність використання «газової зброї» для досягнення зовнішньополітичних цілей.

Початок антиукраїнської пропаганди в російських ЗМІ. Гібридна агресія має високий відсоток підтримки у середовищі самих росіян. Україна у свідомості російського суспільства вважається другою за ворожістю до Росії після США – і рік від року цей показник лише зростає. Так, у 2014 р. Україну ворогом вважали 30% росіян, а у 2017 р. – вже 50 %². З метою отримати під 90% підтримки власних дій у Криму та на Донбасі, була проведена масштабна підготовча робота³.

Помаранчевий майдан 2004 року серйозно налякав російське керівництво, спровокував його інтенсивну підготовку до гібридної війни проти України. Уже з 2005 року в російській політичній риторичі з'являється і все сильніше звучить словосполучення «Україна – failed state (неповноцінна держава, що не відбулася)». Альтернативою незалежного розвитку України, в російському розумінні наповненому загрозами і викликами, наполегливо пропонувалася «тиха гавань» «русского міра».

Російська пропаганда виявилась зброєю в двома вістря. Одне з них спрямовувалось проти самих росіян. За влучним висловом Володимира Горбуліна, росіяни дійсно стають народом, який «став першим із тих, який впав під натиском власного телебачення»⁴.

Перша «газова війна». Зима 2005-2006 рр. засвідчила вразливість України та європейських споживачів, а також продемонструвала, наскільки ефективним та перспективним є подальше використання енергетичної зброї.

Якби не масована інформаційна кампанія в засобах масової інформації, то ніхто в Україні і не помітив би, що склалася критична ситуація. Це вказує на те, що ці дії готувалися заздалегідь і розгорталася за пунктами визначеного плану. Одним із цих пунктів було формування громадської думки стосовно України як ненадійного партнера у транспортуванні природного газу до країн Європи, попри те, що протягом десятиліть Україна ніколи не допускала зриву поставок природного газу до Європи через свою територію. Показово, що одночасно з цими звинуваченнями Росія наголошувала на необхідності будівництва газопроводів, альтернативних українській системі («Північний потік» у Балтійському морі, друга нитка «Блакитного потоку» в Чорному морі та розширення газотранспортної системи в Білорусі, що тепер належить «Газпрому»). До того ж звинувачення у крадіжках газу не підкріплювалися конкретними фактами. В руслі такої логіки були і «газова війна» 2009 р. Невід'ємною складовою цих конфліктів були інформаційна дискредитація України, відключення від газопостачання, намагання позбавити Україну довіри західних споживачів газу з метою зниження вартості та отримання контролю над ГТС.

У цьому кейсі є все від гібридної агресії – дезінформація, прагнення посіяти зневіру та паніку, спровокувати соціальний вибух через наростання невдоволення, дискредитація України тощо. У перебігу газових конфліктів Росія намагалась позиціонувати себе як впливового геополітичного гравця з метою зберегти Україну у сфері свого політичного впливу. Але ані у 2006, ані у 2009 рр. поставлених цілей не вдалось досягнути повною мірою. Головне – газові кризи не запустили незворотні внутрішні деструктивні процеси в Україні, а третя «газова війна» у березні 2018 року продемонструвала спроможність нашої держави давати відсіч енергетичному агресору.

Обрання Президентом України Віктора Януковича у 2010 р. Міжнародно визнана перемога на президентських виборах кандидата, якого ще кілька років тому вважали політичним трупом, стала точкою відліку для інституційних перетворень всередині України. Вони були інспіровані та керовані з метою здійснення новітнього «плану аншлюсу». Базовий елемент плану – зміна зовнішньополітичного вектору України з проєвропейського на проросійський. Під час президентства Віктора Януковича помітно активізувалася антиукраїнська риторика Москви, хоча український президент був вельми лояльний до Кремля.

¹ Діак, І. (2009). *Газова промисловість і енергетична безпека України*. Київ, 110.

² «Друзья» и «враги» России. <<http://www.levada.ru/2017/06/05/druzya-i-vragi-rossii-2/>>.

³ Лизанчук, В. (2014). Антиукраїнська інформаційна агресія в телерадіопросторі Росії та України.

<http://papers.univ.kiev.ua/12/Main/articles/lyzanchuk-vasyl-anti-ukrainian-informational-aggression-on-tv-and-radio-in-russi_22477.pdf>.

⁴ Горбулін, В. (2014). «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*, 4 (33), 5-12.

Літо 2013 р. Михайло Гончар і його колеги з Центру глобалістики «Стратегія XXI» починають точку відліку гібридної агресії з торговельних війн літа-2013. Реалізація путінського бліцкригу по інкорпорації України в «руський мир» шляхом євразійської інтеграції, фактично стартувала з промови президента РФ 27 липня 2013 року в Києві з нагоди святкування 1025-річчя хрещення Русі на конференції з вельми показовим символізмом в назві «Православно-слов'янські цінності – основа цивілізаційного вибору України»¹.

Листопад-грудень 2013 р. В українському випадку необхідно розглядати події на Євромайдані як важливу частину гібридної війни проти України, своєрідну розвідку боєм. І розгін студентів у ніч з 29 на 30 листопада 2013 року, і подальші зіткнення на Банковій 1 грудня того самого року, і загибель Небесної Сотні в сьогоднішніх умовах є складниками гібридної війни.

Лютий 2014 року. Вже 20 лютого на півострові Крим з'явилися «зелені чоловічки». 27 лютого 2014 року підрозділи спецназу Головного розвідувального управління Генштабу та 45-го окремого повітряно-десантного полку Збройних сил РФ захопили приміщення Верховної Ради та Ради Міністрів АРК, а військові частини кримського угруповання Збройних сил України стали об'єктом провокаційних нападів із дислокованих на півострові російських військових баз. Заднім числом використання ЗС Росії в Україні було санкціоноване Радою Федерації РФ, яка на запит президента Владіміра Путіна 1 березня 2014-го ухвалила відповідну постанову. Факт першості застосування збройних сил однієї держави проти іншої є найсуттєвішою первинною ознакою агресії. Ст. 2 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» (14 грудня 1974 року) встановлює: «Застосування збройної сили державою першою на порушення Статуту ООН є *prima facie* свідченням акту агресії...» Згідно зі ст. 3 Резолюції для кваліфікації як акту агресії збройного нападу, який першою вчинила одна держава проти іншої, юридично не має значення, була війна формально оголошена чи ні.

Пізніші події – рішення обох палат російського парламенту від 1 березня 2014 року про можливість використання збройних сил на території України, або пряма інтервенція російської армії у серпні 2014 року – лише підтверджують факт агресії.

В цей же час в журналі «Російський піонер» було опубліковано оповідання Натана Дубовицького про нелінійну війну². Як швидко з'ясувалося, його справжнім автором був Владислав Сурков, який стверджував: «Это была первая нелинейная война. В примитивных войнах девятнадцатого, двадцатого и других средних веков дрались обычно две стороны. Две нации или два временных союза. Теперь столкнулись четыре коалиции. И не то, что двое на двое. Или трое против одного. Нет. Все против всех»³.

Навряд чи ми зможемо визначити чітку хронологічну межу початку агресивних дій проти України. Тим більше в умовах більш чи менш гострої напруженості, яка існувала в українсько-російських відносинах від початку 1990-х рр. Мова мабуть може йти скоріше про вповзання у гібридність⁴.

Росія розгорнула недружні дії проти України не відразу. Є підстави вважати, що «касетний скандал», що в 2000 році призвів до політичної ізоляції Леоніда Кучми на Заході, був ініційований в Москві, де з побоюванням сприйняли обіцянку Леоніда Даниловича під час інавгурації у грудні 1999 року «стати іншим президентом». Після подій на Помаранчевому майдані, що серйозно налякали російську еліту, в Кремлі почали готуватися до нейтралізації можливого зростання українського впливу на пострадянському просторі.

Період з 2001 по 2014 рр. можна віднести до часу пошуку форм і методів, за допомогою яких можна було б реалізувати відповідні геополітичні задуми. Доволі довгий час між бажаними цілями та наявними можливостями шукали паритет. Цілі залишались недосяжними та неспівмірними з можливостями. Володимир Горбулін припускає, що орієнтовно в середині 2000-х рр. таке рішення було знайдене – «асиметричні відповіді» в межах масштабнішої «гібридної війни»⁵. *Демонстрацією*

¹ Гончар, М., Чубик, А., Ишук, О. (2014). Гибридная война в Восточной Европе. Невоенное измерение. *Энергетический компонент*. <https://geostrategy.org.ua/images/RU_CERI_fin_fin.pdf>.

² Абарин, В. (2014). *Страшна казка*. <<http://www.svoboda.org/content/article/25321516.html>>.

³ Дубовицкий, Н. (2014). *Без неба*. <<http://ruspioner.ru/honest/m/single/4131>>.

⁴ Neville, S.B. (2015). Russia and hybrid warfare: identifying critical elements in successful applications of hybrid tactics. <<https://calhoun.nps.edu/handle/10945/47827>>.

⁵ Горбулін, В. (2014). «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*, 4 (33), 5-12.

цих нових військових технологій стали оперативно-стратегічні навчання "Захід-2009» і, особливо, «Захід-2013». На їх значення у подальшому розвитку подій звернув увагу один з провідних американських військових експертів Філіп Карбер, відзначаючи ці навчання в своїй статті "Russia's" New Generation Warfare "навесні 2015 року"¹.

Наостанок пропонуємо умовну періодизацію процесу входження України й Росії в стан гібридного протистояння.

Перший період – 1991–1997 роки – від проголошення Незалежності до підписання Великого російсько-українського договору про дружбу і співробітництво. Руйнування зв'язків і відносин, що залишилися з часів СРСР, супроводжувалися латентними проявами великодержавності з боку Росії. Обидві країни переважно були зайняті внутрішніми проблемами, а вистражданий міждержавний договір заклав фундамент подальшої співпраці.

Другий період – 1997–2003 роки – час запозичення Україною окремих політтехнологічних знахідок Росії (президентська кампанія 1999 року, в ході якої до другого туру перегонів вийшли чинний президент Леонід Кучма і лідер КПУ Петро Симоненко як зручний спаринг-партнер) і пошуку власної зовнішньополітичної ідентичності. У 1997 році без участі Росії було створено організацію пострадянських республік ГУАМ і підписано «Хартію особливого партнерства» Україна – НАТО. «Касетний скандал» 2000 року й подальше втягування Леоніда Кучми назад в орбіту кремлівського впливу були викликані не стільки усвідомленням важливості України для Росії, скільки зміною господаря Кремля: демократично налаштований Борис Єльцин практично передав у спадок владне стерно «сірому підполковникові» Владіміру Путіну, проігнорувавши наявність у нього глибокої психологічної травми, викликані розпадом Радянського Союзу.

Третій період – 2003–2006 роки – загострення двосторонніх відносин, в ході якого Росія дозволила собі «пустощі» від конфлікту навколо острова Коса Тузла восени 2003 року до першої «газової війни» на межі 2005–2006 років. Період поступового нарощування тиску Кремля на Україну і зростання напруженості, збільшення кількості «больових точок» у двосторонніх відносинах. Росія зосередилася на тестуванні реакції офіційного Києва на свої агресивні прояви, вивченні української політичної еліти й пошуку колабораціоністів в її середовищі.

Четвертий період – 2006 рік–лютий 2014 року. За цей час Росія досягла значних успіхів у справі встановлення повного контролю над Україною, її елітами і ресурсами. У Кремлі намагалися вибудувати відносини і з прем'єром Юлією Тимошенко, граючи на її конфлікті з президентом Віктором Ющенком, і з Віктором Януковичем, який став в 2010 році главою держави. Різке поліпшення фінансово-економічного становища РФ за рахунок зростання цін на енергоресурси на початку 2000-х років дозволило спрямовувати значні кошти на пошук союзників і партнерів в Західній Європі і зробити вирішальні зусилля зі встановлення домінування на пострадянському просторі. На цей період припадає і відмова НАТО надати Україні й Грузії Плану дій з досягнення членства в Альянсі (ПДЧ) на саміті в Бухаресті. Рішення було, ймовірно, прийнято не без впливу Кремля. Євроінтеграційні прагнення України в частині підписання Угоди про асоціацію з ЄС були зірвані за безпосередньої участі Росії, але ця перемога Кремля стала пірровою: Революція Гідності не тільки стала причиною падіння режиму Віктора Януковича, а й викликала безпосередні ворожі дії Росії проти України.

Висновки

Насамкінець зазначимо, що хронологія розгортання гібридної агресії – це інструмент для розуміння явищ та процесів. Розширення чи навпаки звуження хронологічних меж дозволяє обрати інший кут зору на події, часом навіть зазирнути глибше та по-іншому розставити акценти, краще зрозуміти суть подій.

Гібридна агресія Росії проти України не була випадковою, вона стала закономірним продовженням російської політики на пострадянському просторі. Нерішучість українського політичного керівництва протягом практично всього періоду незалежності, безліч втрачених шансів і можливостей для проведення реформ перетворили Україну на зручний об'єкт гібридної агресії.

Гібридна агресія не є війною в традиційному розумінні. До того ж, «м'яке входження» в стан війни зіграло свою роль: жертва агресії не усвідомила повною мірою небезпеки, не кажучи вже про адекватних відповідей і захисту. І все-таки «точку неповернення» визначити можливо. Який

¹ Гончар, М., Чубик, А., Ищук, О. (2014). Гибридная война в Восточной Европе. Невоенное измерение. Энергетический компонент. <https://geostrategy.org.ua/images/RU_CERI_fin_fin.pdf>.

з епізодів втручання РФ у українські справи став точкою біфуркації? Ані протистояння на острові Коса Тузла, ані газові, ні торговельні війни, ні вбивства на Майдані при всій своїй цинічності і агресивному щодо українського суверенітету характері не спричинили незворотних наслідків. Таких, які б порушили український суверенітет і територіальну цілісність, поставили під загрозу сам факт існування української держави. Хоча усі ці події можна вважати своєрідною «пробою пера».

Такі наслідки мала поява 20 лютого 2014 року (зокрема, ця дата вказана на російській медалі «За повернення Криму») і наступні дії «зелених чоловічків» в Криму. Мова про захоплення будівель Верховної ради й Ради міністрів АР Крим та блокування військового аеропорту Бельбек в ніч на 27 лютого 2014 року, блокування аеропорту в Сімферополі, захоплення ТРК «Крим», блокування частин української армії. Рішення обох палат російського парламенту від 1 березня 2014 року про можливість використання збройних сил на території України додало вже реальній агресії нашарування легітимності. Однак у цьому процесі є і інша складова: російська агресія примусила Україну розпочати внутрішні перетворення та розпочати боротьбу не лише за відновлення Збройних Сил та спецслужб, але і помітні перетворення всередині країни, стала каталізатором вибору європейського та євроатлантичного векторів розвитку України.

References:

1. "Druz'ja" i "vragi" Rossii ["Friends" and "enemies" of Russia]. <<http://www.levada.ru/2017/06/05/druzya-i-vragi-rossii-2/>> [in Russian].
2. Cîrdei, I.A. (2017). The Hybrid Warfare In The 21st Century: An Old Concept With A New Face. *International Conference Knowledge-Based Organization, Vol. XXIII. No 1.* [in English].
3. Glenn, R.W. (2009). *Evolution and Conflict: Summary of the 2008 Israel Defense Forces-U.S. Joint Forces Command "Hybrid Threat Seminar War Game,"* Santa Monica, CA: RAND. [in English].
4. Neville, S.B. (2015). *Russia and hybrid warfare: identifying critical elements in successful applications of hybrid tactics.* <<https://calhoun.nps.edu/handle/10945/47827>>. [in English].
5. Van Creveld, M. (1991). *The Transformation of War.* New York: Free Press. [in English].
6. Abarynov, V. (5.04.2014). *Strashna kazka* [A scary tale]. <<http://www.svoboda.org/content/article/25321516.html>>. [in Ukrainian].
7. Arzumanyan, R., Bagdasaryan, A. (2011). *Teoriya voyny v 21 veke. Obzor XXI yezhegodnoy konferentsii po strategii Instituta strategicheskikh issledovaniy Armeyskogo voyennogo kolledzha* [The theory of war in the 21st century. The overview of the XXI annual conference on the strategy of the Institute of the strategic researches of the Army Military College]. *21 vek* [The XXI century], no. 3, 20-42. [in Russian].
8. Gerasimov, V. (26.02.2013). *Tsennost nauki v predvidenii.* [The value of science in prediction] <<http://vpk-news.ru/articles/14632>>. [in Russian].
9. Holovko, V. (2015). *Ukrayina v umovakh antyterrorystychnoy operatsiyi ta rosiyskoyi zbroynoyi ahresiyi (2014 r.)*. [Ukraine in the conditions of antiterrorist operation and Russian armed aggression (2014)] *Ukrayinskyi istorychnyy zhurnal.* [Ukrainian Historical Magazine] №3, 176-193. [in Ukrainian].
10. Gonchar, M., Chubik, A., Ishchuk, O. (2014). *Gibridnaya voyna v Vostochnoy Yevrope. Nevoyennoye izmereniye. Energeticheskyy komponent* [The hybrid war in Eastern Europe. Non-military measurement. Energy component] <https://geostrategy.org.ua/images/RU_CERI_fin_fin.pdf> [in Russian].
11. Horbulin, V. (2014). «Hibrydna viyna» yak klyuchovyy instrument rosiyskoyi heostrategiyi revanshu [The "Hybrid War" as a key tool of Russian geostrategy of revenge]. *Stratehichni priorytety* [Strategic priorities], no. 4 (33), 5-12. [in Ukrainian].
12. Diyak, I. (2009). *Hazova promyslovist i enerhetychna bezpeka Ukrayiny* [The gas industry and energy security of Ukraine]. Kyiv. [in Ukrainian].
13. Dubovytsky, N. (12.03.2014). *Bez neba* [Without sky]. <<http://ruspioner.ru/honest/m/single/4131>> [in Ukrainian].
14. Lyzanchuk, V. (2014). *Antyukrayinska informatsiyina ahresiya v teleradioprostorii Rosiyi ta Ukrayiny* [The Anti-Ukrainian information aggression in the television and radio space of Russia and Ukraine]. <http://papers.univ.kiev.ua/12/Main/articles/lyzanchuk-vasyl-anti-ukrainian-informational-aggression-on-tv-and-radio-in-russi_22477.pdf>. [in Ukrainian].
15. *Postanova pro Zayavu Verkhovnoyi Rady Ukrayiny "Pro vidsich zbroyniy ahresiyi Rosiyi ta Federatsiyi ta podolannya yiyi naslidkiv"* [The Resolution on the Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine "On Combating the Armed Aggression of the Russian Federation and Overcoming Its Consequences"] (The Verkhovna Rada of Ukraine). <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/337-19>> [in Ukrainian].